life olunca ondan sonra kendisinin halife olması şartıyla Abdülmelik'e biat etti. Ancak bir müddet sonra Abdülmelik'in de kendi oğullarını veliaht ilân etmek istediğini anladı. Halifenin Züfer b. Hâris üzerine yürümek için Dımaşk'tan ayrılmasını fırsat bilen Eşdak isyan ederek Dımaşk'a girdi ve hazineleri ele geçirdi (69/689). Seferden vazgeçip Dımaşk'a dönmek zorunda kalan Abdülmelik Dımaşk'ı kuşattı. Eşdak halifeden eman alarak teslim oldu. Ancak Abdülmelik ileride tekrar isyan edebileceğini düşünerek onu sarayına davet etti ve kendi eliyle öldürdü.

Eşdak cesur ve kibirli bir kumandan, iyi bir hatipti. Saîd b. Müseyyeb onu İslâmî devrin en meşhur hatipleri arasında sayar. Abdullah b. Zübeyr'e muhalefet maksadıyla namazda besmelenin âşikâre okunmasını yasaklayan ilk şahıs odur. Babasından, Hz. Ömer, Osman, Ali ve Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğulları Saîd, Mûsâ, Ümeyye ile Yahyâ b. Saîd el-Ensârî ve Ebû Ümeyye Abdülkerîm b. Muhârık gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Meġāzî*, II, 845; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt*, V, 237-238; Zübeyrî, *Nesebü Ḳureyş*, s. 176-180; İbn Kuteybe, *el-Maʿârif* (Ukkâşe), Kahire 1981, s. 145, 296, 615; Belâzürî, *Ensâb*, V, 131-132, 135-136, 140-141, 149-150, ayrıca bk. İndeks; Ya'kūbî, *Târîḫ*, II, 253, 255-258, 264, 270, 274; Taberî, *Târîḫ* (Ebü'l-Fazl), tür.yer.; Mes'ûdî, *Mürûcü'ẕ-ẕeheb* (Abdülhamîd), III, 94, 109-111; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXI, 100-108; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 161; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, VIII, 37-39; a.mlf., *el-İṣâbe*, II, 175; *Tecrid Tercemesi*, I, 101-102; İbn Fehd, *Ġāyetü'l-merâm*, s. 106-114; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, V, 246; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret Işıltan), Ankara 1963, s. 69-71, 73, 82-84, 86, 89, 90, 104; M. Ebü'l-Fazl İbrâhim – Ali M. el-Bicâvî, *Eyyâmü'l-ʿArab fi'l-İslâm*, Kahire 1394/1974, s. 414, 418, 419; Abdülmün'im Mâcid, *et-Târîḫu's-siyâsî li'd-devleti'l-ʿArabiyye*, Kahire 1982, II, 109-111; K. V. Zetterstéen, "ʿAmr b. Saʿîd", *İA*, I, 415; a.mlf., "ʿAmr b. Saʿîd", *EI²* (İng.), I, 453; Hakkı Dursun Yıldız, "Yezîd b. Mu'âviye", *İA*, XIII, 412; Wensinck, *el-Muʿcem*, VIII, 210.

 ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

EŞEC el-ABDÎ
(الأشجّ العبدى)

Münzir b. Âiz b. el-Hâris
el-Eşecc el-Abdî

Sahâbî.

Bahreyn taraflarındaki Abdülkays kabilesine mensuptur. Adının Münkız olduğu da söylenmektedir. Eşec lakabını başında veya alnındaki derin bir yara izi sebebiyle almıştır. Bu lakabın ona Hz. Peygamber tarafından verildiği de rivayet edilmektedir. Asar aşiretine nisbetle ayrıca Asarî diye anılır. Babasının adının Hâris veya Amr olduğu da kaydedilmektedir.

Eşec el-Abdî, kız kardeşinin oğlu ve damadı olan Amr b. Abdülkays el-Abkasî'yi (veya Münkız b. Hibbân) hicretten önce hurma satmak üzere Mekke'ye gönderdi. Bazı rivayetlere göre de Eşecc'in dostu olan bir rahip ona Mekke'de bir peygamberin ortaya çıktığını haber vermiş ve bazı özelliklerinden bahsetmişti. Eşec rahibin söylediğini... madığını anlamak üzere... ye gönderdi. Amr Hz. Pe... özelliklerin mevcut oldu... rıca kendi kabilesi ve ka... leri hakkında geniş bilgi... duğunu gördü. Bu bilgil... bir destekle elde edilebi... Amr İslâmiyet'i kabul ederek Resûl-i Ekrem'in kabilesine hitaben yazdığı bir mektupla geri döndü. Amr'ın karısı Ümâme ile kayınpederi Eşec İslâmiyet'i kabul etmekle beraber Hz. Peygamber'in mektubunu kabile halkına vermeye cesaret edemediler. Fakat bir süre sonra mektubu açıklayarak İslâmiyet'i yaymaya başladılar. Hicretin 8. yılında Mekke fethinden bir müddet önce veya 10. yılda, başta Eşec olmak üzere İslâmiyet'i kabul edenlerden Suhâr b. Abbas, Amr b. Mercûm el-Abdî, Şihâb b. Abdullah b. Asar, Hârise b. Câbir, Hemmâm b. Rebîa el-Asarî gibi kabile ileri gelenlerinin içinde bulunduğu bir heyet Resûl-i Ekrem'i görmek üzere Medine'ye gitti. Kafileye Eşecc'in veya Abdullah b. Avf el-Abdî'nin başkanlık ettiği rivayet edilmektedir. Bu iki rivayeti telif ederek Eşecc'in adının Abdullah b. Avf el-Abdî olduğunu söyleyenler de vardır. Kafile Medine'ye girmeden önce Resûl-i Ekrem'in onlardan bahsederek İslâmiyet'i kendiliklerinden kabul ettiklerini ve Eşec el-Abdî ile birlikte Medine'ye gelmekte olduklarını haber verdiği kaydedilmektedir. Kafile Mescid-i Nebevî'ye vardığında heyette bulunanlar hemen Resûlullah'ın yanına koştukları halde Eşec el-Abdî temizlenip yeni bir elbise giydikten sonra Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıktı. Hz. Peygamber ona, kendisinde görülen yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlığın Allah ve Resulü tarafından sevilip beğenildiğini söyledi (Müslim, "Îmân", 25, 26; Ebû Dâvûd, "Edeb", 149; Tirmizî, "Bir", 66; İbn Mâce, "Zühd", 18). Bu iltifata çok sevinen Eşec, değerli iki özelliğe sahip olarak yaratıldığı için Allah'a hamdetti. On gün kadar Medine'de kalarak Kur'an'ı ve İslâmiyet'i öğrenmeye çalışan Abdülkays heyeti, Hz. Peygamber'in kendilerine verdiği değerli hediyelerle memleketlerine döndüler. Eşec el-Abdî'nin bundan sonraki hayatı ve ölüm tarihi hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Îmân", 25, 26; Ebû Dâvûd, "Edeb", 149; Tirmizî, "Bir", 66; İbn Mâce, "Zühd", 18; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt*, V, 557-566; İbn Kuteybe, *el-Maʿârif* (Ukkâşe), s. 338; Hatîb, *el-Esmâʾü'l-mübheme fi'l-enbâʾi'l-muḥkeme* (nşr. İzzed-...

ABDULLAH b. SAÎD el-EŞEC
عبد الله بن سعيد الأشج

bk. EŞEC el-KİNDÎ
Hadis hâfızı.

EŞEC el-KİNDÎ
(الأشجّ الكندى)

Ebû Saîd Abdullāh b. Saîd
b. Husayn el-Eşecc el-Kindî
(ö. 257/871)

Hadis hâfızı.

167'de (783) Kûfe'de doğdu. Küçük yaşta hadis tahsiline başlayarak Hüşeym b. Beşîr, Abdullah b. İdrîs, Ebû Bekir b. Ayyâş, Muhammed b. Fudayl gibi muhaddislerden faydalandı. Başta Buhârî olmak üzere *Kütüb-i Sitte* musannifleri, İbn Huzeyme, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zür'a er-Râzî, İbn Ebû Hâtim gibi pek çok muhaddis kendisinden hadis öğrendi. Hâfızası güçlü, güvenilir bir muhaddisti. Yahyâ b. Maîn onun bazı zayıf râvilerden hadis aldığını söylemektedir. Buhârî biri *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ*'te, dördü *el-Edebü'l-müfred*'de (nr. 369, 394, 443, 1211) olmak üzere ondan rivayet ettiği sekiz hadise çeşitli eserlerinde yer vermiştir. Müslim'in *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ*'inde ise yetmiş rivayeti bulunmaktadır. Eşecc'in muhtelif eserleri olduğu kaynaklarda zikredilmekte, Zehebî onun bir ciltten ibaret olan *Tefsîrü'l-Ḳurʾân* adlı eserini gördüğünü söylemektedir. Rivayet ettiği bazı hadisleri ihtiva eden bir risâlesi de Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Mecmua, nr. 18/10, vr. 211ª-224ª).

Eşec el-Kindî Rebîülevvel 257'de (Şubat 871) Kûfe'de vefat etmiş olup daha önce öldüğüne dair rivayetler doğru değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 73; İbn Mencûye, *Ricâlü Sahîhi Müslim* (nşr. Abdullah el-Leysî), Beyrut 1407/1987, I, 365; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 27-30; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 501-502; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XII, 182-184; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 236-237; *Hediyyetü'l-'ârifîn*, I, 441; Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul 1956, s. 211; a.mlf., *GAS*, I, 134; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VI, 58; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 308; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 90.

 ALİ YARDIM

EŞHEB el-KAYSÎ

(أشهب القيسي)

Ebû Amr Eşheb b. Abdilazîz b. Dâvûd el-Kaysî el-Âmirî el-Ca'dî
(ö. 204/820)

Mâlikî fakihi.

140 (757) yılında Kahire'de doğdu. Doğum tarihi olarak 145 (762) ve 150 (767) yıllarının verilmesi yanında adının Miskîn, lakabının Eşheb olduğu da söylenmektedir. Arap kabilelerinden Benî Âmir b. Sa'saa'nın Benî Ca'de koluna mensup olduğu için Ca'dî ve Âmirî nisbeleriyle anılmaktadır. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd, İbn Lehîa, İbn Vehb, Süfyân b. Uyeyne, Fudayl b. İyâz, Süleyman b. Bilâl gibi âlimlerden rivayette bulundu. Dinlediği hadis eserleri yirmi civarındadır. Kendisinden de aralarında Sahnûn, Hâris b. Miskîn, İbn Habîb es-Sülemî, İbnü'l-Mevvâz, Ebü'l-Kāsım İbn Abdülhakem, Ebû Abdullah İbn Abdülhakem ve Yûnus b. Abdüla'lâ es-Sadefî'nin bulunduğu birçok kişi hadis ve fıkıh dersleri aldı. Ehl-i hadis mektebine mensup olmakla beraber re'y hususunda da kendi mezhep âlimlerine kıyasla oldukça başarılıydı. Zaman zaman İmam Mâlik'in ictihadlarının aksini benimsemesi sebebiyle mutlak ya da mukayyed müctehid olarak değerlendirilen Eşheb, İbnü'l-Kāsım'dan sonra Mısır'da Mâlikîler'in otoritesi haline geldi. Bu ikisinin İmam Mâlik'e nisbetle konumu Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'in Ebû Hanîfe katındaki yeri gibidir. Ebû Abdullah İbn Abdülhakem onun fıkıhta İbnü'l-Kāsım'dan 100 kat üstün olduğunu ileri sürerken İbn Lübâbe, Eşheb ile İbn Abdülhakem arasındaki hoca-talebe ilişkisine işaret ederek bu değerlendirmeyi reddetmiştir. İbn Abdülber en-Nemerî ise İbn Abdülhakem'in İbnü'l-Kāsım'dan da ders aldığını belirterek her iki âlimi birbiriyle kıyaslayabilecek kadar yakından tanıdığını söylemiştir. Bu arada Kādî İyâz ve Zehebî de bu tartışmaya katılarak İbn Abdülhakem'in İbnü'l-Kāsım'dan hadis dinlediğine dair bilgiyi reddetmişlerdir. Şâfiî'nin Eşheb hakkında, "Mısır onun gibisini çıkarmamıştır, keşke bazı aşırılıkları da olmasaydı" dediği rivayet edilir. Görüşleri hayatında ve ölümünden sonra kaleme alınan bütün Mâlikî fıkıh eserlerinde iktibas edilmiştir.

Eşheb özellikle İmam Mâlik'ten yaptığı rivayetler bakımından **sika*** bir râvi olarak değerlendirilmektedir. Sahnûn onun rivayet ettiği hadislere bir harf dahi katmadığını söylemektedir. Nâfi' b. Abdurrahmân'dan kıraat dersleri aldığı kaydedilen Eşheb'in Kur'an ilimleriyle de ilgilendiği anlaşılmaktadır.

Bir müddet Mısır Dîvânü'l-harâcı'nda kâtiplik yapan Eşheb zengin ve cömert bir kişiydi. Allah yolunda infakı sever, bir günde 1000 dinar tasadduk ettiği olurdu. 22 Şâban 204 (11 Şubat 820) tarihinde Kahire'de vefat etti ve el-Karâfetüssuğrâ Kabristanı'nda İbnü'l-Kāsım'ın kabri yanına defnedildi.

Eserleri. Kaynaklarda Eşheb'in Halife Ömer b. Abdülazîz'in faziletleri ve **kasâme*** ile ilgili olmak üzere iki eseri bulunduğu kaydedilmektedir. Ayrıca Esed b. Furât'ın *el-Esediyye*'sini esas alarak *el-Müdevvene* adıyla bir eser hazırladığı ve bundan dolayı İbnü'l-Kāsım tarafından hazırcılıkla suçlandığı da rivayet edilmektedir. Bunlardan başka Sezgin, Sahnûn tarafından rivayet edilen *Kitâbü'l-Hac* adlı bir eserinin IV-V. ciltlerine ait yazma bir nüshaya da işaret etmektedir (*GAS*, I, 466).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, II, 57; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, Medine 1410/1990, I, 195; Berdîcî, *Tabakātü'l-esmâ'i'l-müfrede* (nşr. Sükeyne eş-Şihâbî), Dımaşk 1987, s. 106; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 342; İbn Hibbân, *es-Sikāt*, VIII, 136; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 252; İbn Abdülber, *el-İntikā'*, Kahire 1350, s. 51-52; Şîrâzî, *Tabakātü'l-fukahâ'*, s. 99, 150, 151, 154, 156; Kādî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*, I, 447-453; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 319; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 238-239; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, III, 296-299; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, IX, 500-503; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 201-210*, s. 64-66; Safedî, *el-Vâfî*, IX, 278-279; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, s. 98-99; İbn Kunfüz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1971, s. 157; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 359-360; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 305; İbnü'l-Gazzî, *Dîvânü'l-İslâm* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1411/1990, I, 36-37; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 59; Sezgin, *GAS*, I, 466, 468; Muhammed b. Hasan el-Hacvî, *el-Fikrü's-sâmî fî târîhi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Medine 1396-97/1976-77, I, 446-447.

 CENGİZ KALLEK

el-EŞHÜRÜ'l-HURUM

(bk. HARAM AYLAR).

EŞİK AĞASI

Akkoyunlular, Safevîler ve Kaçarlar zamanında hükümdar kapısı hizmetlilerine verilen unvan.

Sarayın önemli hizmet erbabından olan bu görevliler divan ve harem olmak üzere iki dairede istihdam edilmişlerdir. Bunları birbirinden ayırmak için birinci sınıfın âmirine "eşik ağası başı-yı dîvân-ı a'lâ", ikincisinin âmirine "eşik ağası başı-yı harem" denirdi. Her ikisinin maiyetinde ise eşik ağaları vardı. Eşik ağaları "eşikhâne" denilen yerde bulunurlardı. Dîvân-ı a'lâ eşik ağasıbaşının Safevî Devleti'nin kuruluş yıllarında mevcut olmadığı, kaynaklarda ilk defa II. Şah İsmâil zamanında 985'te (1577-78) zikredildiği görülmektedir. Daha sonraki tarihlerde sık sık geçen bu unvan, I. Şah Abbas zamanında (1588-1629) merkezî idarede değişiklik yapılırken de varlığını korumuş, devletin belli başlı altı memuriyetinden biri olmuştur.

Hükümdar meclisinin nizam ve tertibinden eşik ağasıbaşı sorumluydu; merasimlerde oturma ve ayakta durma gibi teşrifatla ilgili hususları o belirlerdi. Resmî toplantı ve kabullerde elinde "değnek" denilen altından yapılmış bir çomak tutar ve hükümdarın karşısında dururdu. Elçileri hükümdarın huzuruna götürür, bu vesile ile gelen hediyeleri gösterirdi. Bu hediyelerin onda birini, "pîşkeşnüvîs" denilen ve **pîşkeş***lerin hesabını tutan görevliyle birlikte eşik ağasıbaşı paylaşırdı. Eşik ağaları bazan elçi olarak da görevlendirilirdi. Nitekim 1555'te, ilk Osmanlı-Safevî antlaşması için Kanûnî Sultan Süleyman'ın kışladığı Amasya'ya gönderilen Ferruhzâd Bey I. Tahmasb'ın eşik ağasıydı. Ayrıca 1599 yılı sonlarında Şah Abbas Mirza İstanbul'a elçi olarak eşik ağasını göndermişti (Selânikî, II, 840). II. Şah Abbas döneminde (1642-1666) eşik ağasıbaşının görevi hemen sadece merasimlere inhisar etmekle birlikte nüfuzu artarak devam etmiştir. 1726 yılında telif edilen *Tezkiretü'l-mülûk*'te eşik ağasıbaşılığı yüksek rütbeli unvan ve görevler arasında zikredilmektedir (*DMF*, I, 343). "Mukarrebü'l-hadrât" denilen saray görevlilerinin âmiri durumundaki harem eşik ağasıbaşının rütbesi divandakinden daha düşüktür.